

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний технічний університет
Факультет менеджменту, економіки, соціології та філології
Кафедра соціології**

**Соціологічна асоціація України
Дніпропетровське обласне відділення**

**РОЗВИТОК ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**Збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
(м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р.)**

**Кам'янське
2023**

***X Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та
перспективи» (м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р.)***

УДК 009(08)

ББК 6/я431

З

Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи : збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р. / Дніпровський державний технічний університет. Кам'янське, 2023. 415 с.

У збірнику представлені тези доповідей з соціології, психології, державного управління і місцевого самоврядування, соціальних комунікацій, історії, економіки і менеджменту, філології, педагогіки, філософії та права, а також статті Круглого столу «Суспільні виміри трансформаційних змін в геополітичному просторі» та секцій конференції. Матеріали збірника розраховано на здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти та інших наукових фахівців.

Мови видання: українська, англійська.

Редакційна рада не обов'язково поділяє думки авторів. Відповідальність за дотримання умов академічної доброчесності, грамотність, список використаних джерел, достовірність цитат та посилань, використання статистичних матеріалів покладається на авторів.

Усі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

УДК 009(08)

ББК 6/я431

© Автори публікацій, 2023

© Кафедра соціології Дніпровського державного технічного університету,

2023

***X Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та
перспективи» (м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р.)***

змінювалися так швидко, що ціннісна прірва між людьми, народженими з різницею у 10 років, є величезною. Ця різниця, а також складність історичних обставин та викликів, що стоять сьогодні перед українцями, згладжують прояви конфлікту поколінь та сприяють налагодженню міжпоколінного діалогу. Звісно, конфлікт поколінь сьогодні існує в українському суспільстві, важливою проблемою міжпоколінної взаємодії є так званий «феномен продовжуваної молодості», який проявляється у більш пізньому переході молодих людей до самостійного життя, фінансової незалежності та соціальної самореалізації. В той же час трагічні події та зовнішні виклики консолідують українське суспільство і посувають внутрішні суспільні конфлікти на другий план. Сподіваємось, що після закінчення війни українці зможуть подолати соціальні протиріччя, пов'язані в тому числі з конфліктом поколінь, та об'єднатися навколо післявоєнної відбудови держави, докласти багато спільних зусиль щодо відновлення та розвитку України, її інтеграції до західного світу зі збереженням наших національних особливостей.

ЗУБЧЕНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціології

Маріупольський державний університет (м. Київ)

**СОЦІАЛЬНІ ПРОЦЕСИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Із початку повномасштабної російської агресії Запорізька область опинилася в епіцентрі наступу кремлівських військ. Під контроль ворога перейшло майже 20 тис. квадратних кілометрів, що можна порівняти з площею Ізраїлю або Північної Македонії. У зайнятих російськими військами містах та районах проживало близько 700 тис. запоріжців, життя кожного з яких істотно змінилося.

У загальному плані соціальні трансформації на окупованих територіях мали штучний, інспірований характер і були спрямовані на формування лояльного соціального середовища та унеможливлення майбутнього звільнення цих земель. В цьому контексті можна виділити кілька основних соціальних процесів:

***X Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та
перспективи» (м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р.)***

1. Зародження та поширення колабораціонізму – стратегії соціальної адаптації, що полягає у свідомій співпраці із ворогом, який окупував іншу державу (або її частину), на шкоду своїй Батьківщині та її союзникам. Цей процес може проявлятися у трьох вимірах – дисфункція соціальних інститутів (фейкові органи влади та правопорядку), соціальний ліфт (любов до «руського мира» заміняє всі інші особисті та професійні якості) та спосіб виживання (отримання російського паспорту, щоб не вмерти без медичної допомоги).

2. Спрощення соціальної структури, нівелювання значення традиційних критеріїв соціальної стратифікації (влада, багатство, освіта, престиж), що замінюються на єдиний – лояльність до окупантів. Олігарх, який ще вчора володів заводами, орними землями та торговельними закладами, контролював потужні депутатські фракції у місцевих легіслатурах, нині стає вигнанцем, якого силоміць депортують із окупованої території та пішки, із пляшкою води відправляють до Запоріжжя. Натомість 18-річна дівчина, яка щойно закінчила школу та встигла зблизитися із рашистським начальством, отримує в управління десятки аптек великого району, а в подарунок - розкішний будинок та престижне авто, законні власники яких виїхали до вільної України.

3. Неприродне прискорення темпів та зміна масштабів соціальної мобільності. Колаборанти із різних сфер управлінської, правоохоронної, соціальної та економічної діяльності отримали високі шанси на поліпшення своїх соціально-статусних позицій. Як правило, зростання відбувалося на один – два щаблі – заступники ставали директорами, головні спеціалісти – начальниками, а нянечки – виховательками у дитсадках. Але непоодинокими є випадки просто карколомних кар'єр: від заправника – до менеджера мережі АЗС, від електрика - до директора школи. На тлі відмови від співпраці із окупантами більшості працівників бюджетної сфери до шкіл та закладів культури приходять абсолютно випадкові люди, без вищої освіти та досвіду роботи. Аналогічні процеси відбуваються і у бізнесі – господарі маленьких кіосків за підтримки загарбників захоплюють великі торговельні об'єкти або стають регіональними менеджерами російських гуртових мереж, що взяли під контроль колишні «АТБ», «Сільпо», «Епіцентр» тощо.

4. Штучне конструювання зовнішніх та внутрішніх кордонів. Першою межею між окупованим та вільним світом стала лінія бойового зіткнення, де у м. Василівка на початку березня 2022 р. окупанти облаштували «контрольно-пропускний пункт».

***X Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та
перспективи» (м. Кам'янське, 1 – 2 червня 2023 р.)***

Для легітимізації його статусу вони розробили низку принизливих правил фільтрації, в'їзду та виїзду, визначили перелік необхідних для цього «документів» та навіть вигадали ритуал депортації «за межі Запорізької області». Також із весни 2023 року росіяни значно ускладнили пересування всередині окупованої території, запровадивши міжміські перепустки для приватного автотранспорту. У той же час у населених пунктах з'являються т. зв. «не-місця» - ворожі комендатури, поліцейські дільниці, військкомати, місця розташування особового складу, поблизу яких знаходиться цивільним дуже небезпечно.

5. Соціальна ізоляція українців, які відмовляються отримувати російські паспорти. По відношенню до цих людей окупаційною владою проводиться цілеспрямована політика обмеження соціальних і трудових прав та створення нестерпних умов життя. Без ворожого паспорту неможливо влаштуватися на роботу, відкрити бізнес, отримувати пенсії та інші соціальні виплати, виїхати за межі свого населеного пункту та потрапити до лікаря. Останнім часом за відмову від окупаційного «аусвайсу» людям погрожують виселенням із дому. Також нещодавно на законодавчому рівні росіяни закріпили можливість примусового вигнання наших земляків, які лишаються вірні своїй державі.

6. Урбіцид – знищення міського способу життя та міської спільноти, що проявлялося як через фізичне руйнування українських міст та вбивство їхніх мешканців (Маріуполь, Волноваха, Рубіжне), так і через зміну структури населення, створення штучного розколу між колаборантською більшістю та проукраїнською меншістю, знищення будь-яких форм несанкціонованої громадсько-політичної активності, культивування патрон-клієнтних моделей соціальної взаємодії (безкоштовна гречка та юшка в обмін на лояльність), активне переселення на приазовські терени мешканців віддалених областей Росії.

Таким чином, соціальні процеси на тимчасово окупованих територіях Запорізького регіону, з одного боку, відображають прагнення ворога сконструювати тут новий, абсолютно відмінний від України, соціальний порядок, а з іншого – показують глибокі внутрішні протиріччя нашого суспільства, які до війни проявлялися на загальнонаціональних виборах, а після деокупації продовжать впливати на суспільно-політичний розвиток області, генеруючи численні соціальні конфлікти.